

BALATON RÉGIÓ

(Balaton Region)

BUDAY-SÁNTHA ATTILA

Kulcsszavak:

Balaton régió üdülőövezet idegenforgalom átfogó fejlesztés

A tanulmány Szerzője több évtizedes kutatásai alapján a Balatonnal kapcsolatos gondok természeti, társadalmi és gazdasági okaira keresi a választ. A minden részletre kiterjedő, a különböző ágazatok hatását és azok kölcsönhatását egyaránt értékelő, komplex, térségi szemléletű vizsgálatok hozzásegítenek ahhoz, hogy a Balaton és üdülőkörzete állapotának, fejlődésének alakulását jobban megismerjük, és lehetőségeink szerint azon változtatni tudjunk. A tanulmány nemcsak a szakemberek, de minden, a Balaton sorsáért aggódó ember számára is hasznos, információ gazdag olvasmányt jelenthet.

A Régió lehatárolása

A Balatonnak és környezetének lehatárolása napjainkig vita tárgyát képezi, mert az történhet természet- és gazdaságföldrajzi, fejlesztési és ágazati (funkcionális) szempontból is. Létezik egy vízrajzi lehatárolás, amely a vízgyűjtő területet veszi alapul. Ez az 5755 km² terület mélyen belenyúlik Somogy és Zala megyékbe, és Veszprém megye jelentős részét is érinti. Ennek igazgatási és gazdasági szempontból az akadálya, hogy a vízgyűjtő terület tótól távol fekvő településeinek, népességének és gazdaságának a Balatonhoz való kapcsolódásának mértéke elhanyagolható.

A vízgyűjtő területen belül a hetvenes években határolták el az üdülőövezetet (üdülőkörzetet), amely lényegében a Balaton régió területét jelenti (1. ábra). Ez a 3769 km²-nyi terület történelmileg három megyéhez, 1997-től három régióhoz tartozik, és tervezési régió státussal rendelkezik. A régió 164 települése (16 város és 148 község) 14 kistérségbe van besorolva (1. táblázat). A 164 település közül 52 a part menti, 112 pedig az ún. háttértelepülések közé tartozik. A tervezési régió célját, indokát jelentő tó a térség tengelyében helyezkedik el, és mindenkor állapota és annak reális, illetve túlzó megítélése befolyásolja az egész térség életét és jövőjét.

1. TÁBLÁZAT

A Balaton régió népességének alakulása

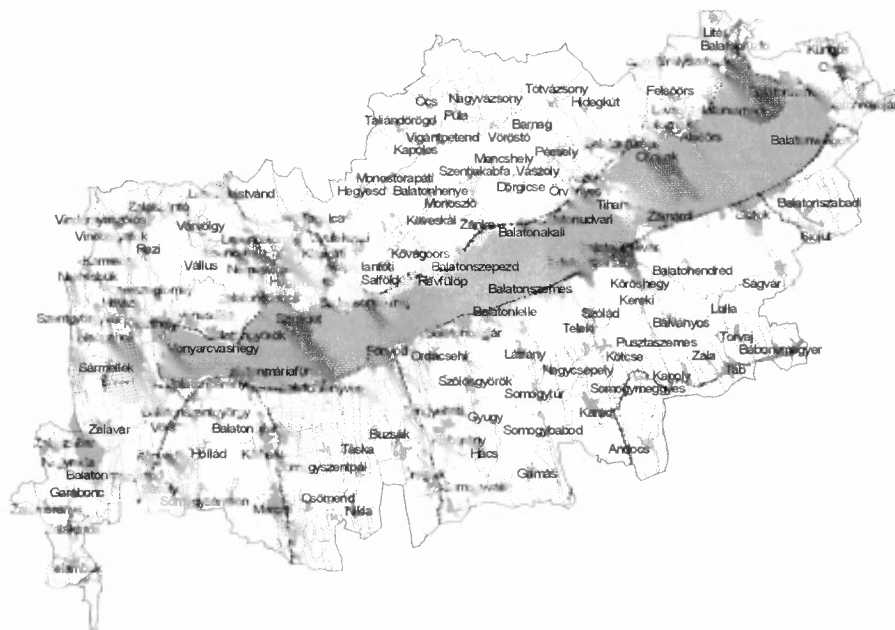
(Number of Population in the Selected Holiday Region of the Lake Balaton)

Megnevezés	1990		2001		2005	
	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%
Városok	137	54	135	53	135	53
Falvak	118	46	120	47	118	47
Régió összesen	255	100	255	100	253	100

Forrás: Habcsek (2003, 10); A Balaton Üdülőkörzet... (2006, 55).

1. ÁBRA

A Balaton és kiemelt üdülőkörzete (The Lake Balaton and its Selected Holiday Region)

Forrás: A Balaton Régió... (2005, 18).

A Balaton helyzetének megítélése

A Balatonról ma kettős kép él a köztudatban. Az egyiket az irodalmi munkák, idegenforgalmi reklámanyagok tükrözik, amelyek – sok esetben nem nélkülözik az olyan túlzásokat, hogy páratlan, egyedülálló, magyar tenger – a tó selymes vizét, a gyerekek számára ideális homokos fürdőhelyeket, a vízi sportok lehetőségének a gazdagságát, a táj szépségét, változatosságát, a felkínált ételek és borok finomságát, a térség gazdag kulturális örökségét emelik ki. És ez igaz is, mert a Balaton nem egy tó a tavak sorában, hiszen könnyen felmelegedő, sekély vize fürdésre kiválóan alkalmassá teszi, élővilága rendkívül gazdag, a táj változatos vulkanikus kúpjaival sok tekintetben egyedi. A környezetében kiváló élelmiszerek és borok termelhetők, amelyek a változatos gasztronómiai kínálat alapját jelenthetik. A térség kulturális öröksége is gazdag, bár elsősorban a nemzeti vonatkozásai jelentősek.

A balatoni táj nem meglepő természeti adottságai, egyedi építészeti értékei, hanem elsősorban szelídsége, harmóniája, emberléptékűsége miatt megragadó. A maga kis városaival, falvaival, a hegyre felkapaszkodó szőlőivel, gyümölcsösei-vel, kápolnáival, templomaival tipikus közép-európai táj, amely egy történelmi örökséget (templomok, várromok, kastélyok) hordó agrár tájból az elmúlt másfél

évszázad alatt alakult át idegenforgalmi tájjá, ahol az épített környezetét már a turisztikai célok alakították és alakítják. Ez az a Balaton kép, ami miatt érdemes még nagy távolságról is idejönni és azt a kikapcsolódás, üdülés helyéül választani.

A térség egyedi jellegét adó előnyök azonban könnyen hátránnyá válnak. A sekély, könnyen felmelegedő víz egyben a tó nagyfokú érzékenységet is jelzi mindenféle szennyezéssel szemben. A környezet kultúrtáj jellege, agrár és idegenforgalmi jellegű hasznosítása nagy terhelést (kemikáliákkal szennyezett eróziós hordalék, települések szennyje, szennyvize) jelenthet erre az érzékeny tóra. Ma már történelmi visszatekintéssel tudjuk értékelni azt a folyamatot, mely során – főleg a hatvanas évek elejétől kezdve – egyre nagyobb mértékben elszennyeződött, majd pedig a különféle intézkedésekre bekövetkezett terhelés csökkenésének hatására ismét tisztulni kezdett a tó vize. Kezdetben a tó sorsáért való aggodás indította el, majd pedig a szenzációkeltés erősítette fel azt a folyamatot, melynek hatására a Balaton mindenféle bajt hordozó állatorvosi lóként jelenik meg a köztudatban. A Balaton egyenlővé vált a feliszaposodással, az algásodással, a nád- és halpusztulással, az alacsony és nagy vízállással, a kultúrátlan környezettel, a vendégek megvágásával, a bűnözés megjelenésével. Mindebben volt igazság, de a túl egyoldalúra sikerült kép erősen beivódott nemcsak a hazaiak, de a külföldiek tudatába is, és ez a térséget minden tekintetben erősen leértékelt. Az így kialakult negatív kép pontosan annak a harmóniának, nyugalomnak, biztonságnak mond ellent, amely ennek a térségnek az értékét jelenti, illetve jelentheti.

A bajok eredete

A bajok alapvető okát a fejlődés megkésetttségében, komplexitásának hiányában, szabályozatlanságában, sok esetben spontán jellegében kereshetjük. A Balaton sorsát hosszú időn keresztül az agrár érdekek (földnyerés) befolyásolták, melynek hatására a nagy kiterjedésű mocsarak lecsapolásával (Nagyberek, Tapolcai-medence, Kis-Balaton, Zala-völgye), 1863 óta vízszintjének szabályozásával területének közel 40%-át, víztömegének pedig kb. 50%-át elvesztette. A Balaton térsége egy kimondottan agrártájból – ahol a tó haszna (nád, hal) nem volt arányban azzal a kárral, amilyen közlekedési akadályt a tó jelentett – a 19. század végétől kezdve kezdett átalakulni üdültőtájjá. Ebben a lassú átalakulással járó folyamatban a robbanásszerű változás a hatvanas években, a tömegturizmus megjelenésével következett be, mely során az üdülővendégek száma néhány év alatt pár tízezerről több százezerre nőtt, és vele együtt a növekvő munkahely kínálat miatt megnőtt a térség állandó lakossága is. A növekvő kereslettel a fejlesztési lehetőségek nem tudtak lépést tartani, és különösen a hatvanas években bekövetkezett vendégszám növekedés következtében a szolgáltatások terén olyan súlyos hiányok jelentkeztek, amelyek közegészségügyi veszélyekkel is jártak. A térség infrastrukturális elmaradottságát jól mutatja az, hogy a történelmileg legnagyobb településén, Keszthely belvárosában is csak 1941-ben épült ki a vízvezeték, és 1957-ben is csak három településen (Keszthely, Balatonszentgyörgy, Balatonszemes) épült ki a vízvezeték.

hely, Siófok, Balatonfüred) volt, összesen csak 16 km hosszú szennyvízvezeték, amellyel a szennyvizet a nádasokba vezették. A fejlesztés így az igények után futott. Elsődleges feladatot az egészséges vezetékes vízellátás kiépítése és a kereskedelmi szolgáltatások fejlesztése jelentette. A part menti települések vízellátását is csak a nyolcvanas évek elejére tudták megoldani, míg ezeknek a településeknek a csatornázottsága és szennyvíz kezelése csak 2007-re készült el teljes egészében, de a tóra hatást gyakorló ún. háttértelepüléseken még napjainkig sem épült ki mindenütt. Meleg nyári napokon a nyolcvanas években az üdülőkkel egy millió főre felszaporodó népességű, part menti települések szennyvize, – amely közvetlenül, illetve szikkasztókból a talajvízzel került a tóba – jelentette a legnagyobb veszélyt a tóra. A helyzetet tovább rontotta, hogy az ipartelepítéssel egyidejűleg gyorsan növekvő népességű városokból a patakok (Marcali, Tapolca) és a Zala (Zalaegerszeg, Zalaszentgrót) már erősen szennyezett vizet szállítottak a tóba. A fejlesztéseknél nemcsak a komplex szemlélet (vízellátás – csatornázás, szennyvíztisztítás), de a térségi szemlélet sem érvényesült, ezért épülhetett Keszthelyen Tejüzem és Vágóhíd tisztító nélkül, és ezért létesülhettek hígtrágyás állattartó telepek a tó közvetlen közelében. Sajnos a térség fejlesztése során nem törekedtek az ágazati fejlesztések összehangolására és a tó védelmét figyelmen kívül hagyták, ez súlyos gazdasági (pl. állattartó telepeket fel kellett számolni) és környezeti következményekkel járt. A következetes szabályozás hiánya, főleg az üdülők létesítése területén hozzájárult, hogy korábbi mezőgazdasági, főleg szőlőterületeken megfelelő infrastruktúra nélkül üdülőtelepek alakuljanak ki, illetve a parti területeken a magántulajdonosok legálisan, illetve illegálisan (pl. nádasok feltöltése) olyan területek birtokába jussanak, és azokon olyan tevékenységeket végezzenek, amelyek a közösségi célú fejlesztések számára akadályt képeznek és a víz minőségére káros hatást gyakorolnak.

Térség gazdasága

A térség rendkívül változatos domborzati jellege, talajainak eltérő minősége alapján mozaikszerűen változó, de összességében csak közepes minőségű mezőgazdasági területnek tekinthető. A kimondottan kiváló (pl. Balatonkenese, Siófok térsége) és kedvezőtlen (pl. Nagyberek) termőhelyek mellett szinte minden növény számára található olyan terület, ahol versenyképes termelésre lehetőség nyílik. A térség egészében a természeti feltételek főleg a szőlő- és gyümölcsstermesztés számára kedvezőbbek az átlagosnál. A szőlő- és bortermelés a Balaton-felvidék meredek fekvésű, sekély termőrétegű, sülevényes talaján nem csak lehetőség, hanem kényszer is, mert versenyképes termelésre csak ezzel az ágazattal nyílik lehetőség akkor, ha nem a mennyiség, hanem kimondottan a minőség áll a termelés központjában.

Mivel a térség az építőanyagokat (kő, murva, homok) leszámítva nem rendelkezik számottevő nyersanyag forrással és olyan nagyváros sincs a térségben, amely az ipar számára vonzerőt jelentene, ezért a part menti települések ipari fejlődése nem volt jelentős. Számottevő ipar csak Keszthelyen (élelmiszeripar és textilipar), Bala-

tonfűreden (hajóépítés) és Balatonfűzfőn (vegyipar, papíripar) alakult ki. Az ipari fejlődés – szerencsére – a vízgyűjtő parttól távolabb fekvő városokra (Marcali, Tapolca, Zalaszentgrót, Zalaegerszeg, Nagykanizsa) koncentrálódott, és a rendszerváltás óta a part menti ipar többsége is leépült (pl. Keszthelyen a tejüzem és vágóhíd bezárt, Balatonfűreden a hajógyártás megszűnt).

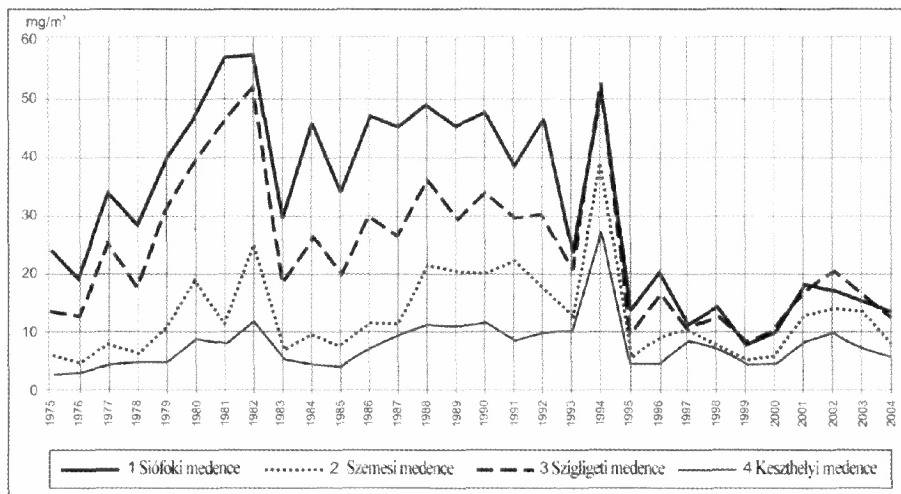
Így már a 19. század vége óta világossá vált, hogy a térség fejlesztése a Balatonra épülő idegenforgalomra alapozódhat, csak az idegenforgalom és az arra épülő szolgáltatások fejlődése emelheti ki a közepes adottságokkal rendelkező agrártérséget alulfejlett állapotából. Az elmúlt száz év azonban azt is bizonyította, hogy mivel az idegenforgalom 90%-ban a part menti településekre és ott is főleg a városokra koncentrálódik, a térség és a népessége túl nagy és az idegenforgalom túl idényszerű ahhoz, hogy egyetlen gazdasági ágazat a terület hasznosítását, a népesség foglalkoztatását meg tudná oldani. Az agrárgazdaság (mező- és erdőgazdaság), valamint az idegenforgalom együttélése látszólag rendkívül kedvező, hiszen az idegenforgalom helyi piacot biztosít az agártermékek számára, a színvonalas agrártermelés viszont az ápolts kultúrtájjal megfelelő hátteret, kiegészítő szolgáltatásokat (éttermek, szállodák részére friss zöldséget, gyümölcsöt, bortúrát) nyújt az igényes idegenforgalom részére. Sajnos ez a természetes együttélés a szőlő- és bortermelést leszámítva a kívánatos módon sohasem valósult meg, és csak a szőlő- és borágazat volt az, amely a múltban és napjaikban is szervesen kapcsolódni tudott az idegenforgalomhoz. A mezőgazdasági termelés nem tudott az időjárástól erősen függő szezonális kereslethez igazodni, és a térségben nem épült ki az a logisztikai bázis (hűtőházak, raktárak, nagybani piac), amely az erősen változó keresletet kiegyenlíteni és kielégíteni tudta volna. Ebben nem kevés szerepe volt a szolgáltatások, mindenekelőtt a vendéglátás igénytelenségének, amely a minőségi áruellátás javítása érdekében (pl. friss élelmiszerek) sohasem törekedett tartós termelői kapcsolatok kialakítására. Ennek az eredménye volt az, hogy a Balaton mellett megtermelt zöldséget és gyümölcsöt többnyire a budapesti nagybani piacon értékesítették, illetve exportálták, vagy konzerv- és édesipari üzemeknek adták át, míg a térség ellátásához szükséges árut Budapestről és az Alföldről szállították a Balaton mellé. Ebből adódóan a térség agrárgazdasága az idegenforgalom fejlődésének nem az előnyeit, hanem inkább a hátrányait érezte, amely a szezonális munkaerő nagyobb drágaságában és a termelést terhelő fokozott környezetvédelmi követelményekből adódó nagyobb termelési költségekben mutatkozott meg. Kedvezőtlen jelenség, hogy a rendszerváltás óta a nagyüzemek felszámolása, a földek privatizálása, a földspekuláció megjelenése következtében a területek művelési színvonala romlott, nagyszámú ültetvény (gyümölcsösök, szőlők) a szakszerűtlen használat miatt tönkre ment. A létrejött kisgazdaságok többsége nem képes fejlesztésre, korszerű termelésre, és ez a táj állapotán is meglátszik.

A régió helyzete ma

A három évtizedes gyors fejlődés után – amely azonban elsősorban a városokat és a part menti településeket érintette – a rendszerváltást követően a régió válságba került. A válság a természeti környezet állapotában, a térség gazdasági teljesítményének, a népesség foglalkoztatási helyzetének, jövedelmének alakulásában egyaránt megmutatkozott. A víz minősége a nyolcvanas évek intézkedéseinek hatására (Kis-Balaton I. üteme, csatornázás, szennyvíztisztítás fejlesztése, patakmedrek erdősítése, a patakok vizének víztározókba való ülepítése, torkolati részükön szűrőmezők létesítése, hígtrágyás állattartó telepek felszámolása, a talajba injektált folyékony műtrágyák elterjesztése stb.) bekövetkezett általános javulása után ismét romlani kezdett, és 1994-re történelme során a legrosszabb vízminőséget érte el (2., 3. ábra). Az egész tó a felszaporodó algák miatt hipertróffá vált, amit az évente rendszeressé váló halpusztulások (keszeg, busa, angolna) is jeleztek. Mindez arra utalt, hogy az előző évtized fejlesztései csak a romlási folyamat lelassítására voltak elegendők, de kedvező hatásuk rövid idő alatt kimerült.

2. ÁBRA

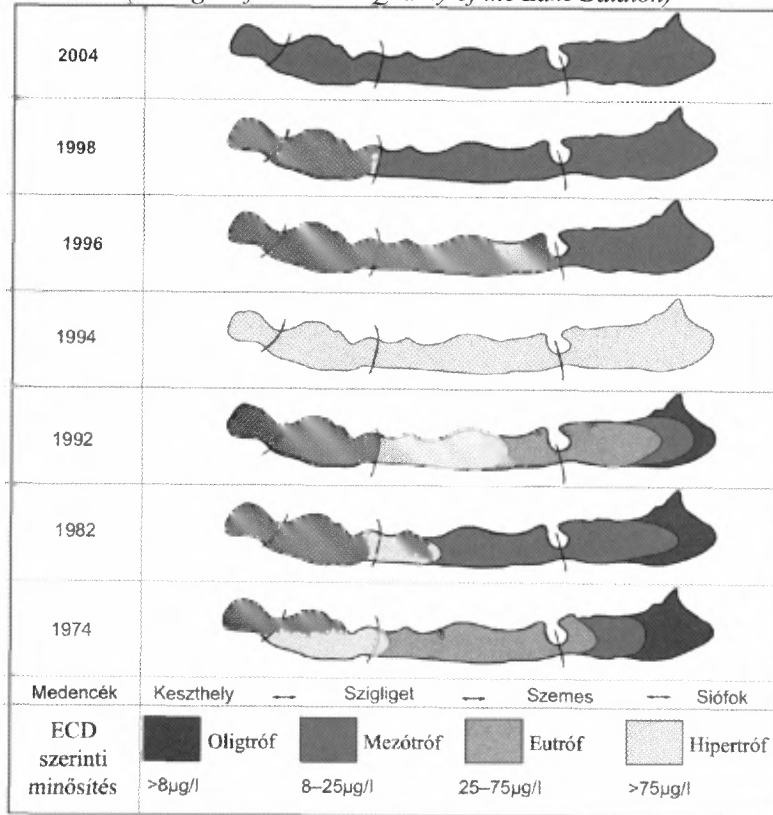
Klorofill-a éves átlagok
(Chlorophyll A-Annual Averages)

Forrás: Katona-Örsi (2006, 4. ábra).

A kialakult helyzetet drámaian tárgyaló hazai és külföldi sajtó hatására a balatoni üdülés vonzása csökkent. A térség gazdasági alapját jelentő turizmus természeti bázisának romlása csak elmélyítette a rendszerváltással szükségszerűen jelentkező gondokat. Nagyon lényeges, hogy a határnyitással, illetve a német újraegyesítéssel a Balaton megszűnt a német turisták legális találkozóhelyének lenni, ami a külföldi turisták 60%-át adó német turisták számának kezdetben rohamos, majd lassuló, de napjainkig tartó csökkenésével járt együtt.

3. ÁBRA
A Balaton vízminőségének alakulása
(Changes of the Water Quality of the Lake Balaton)

Forrás: Katona-Örsi (2006, 26).

A határok megnyitásával nemcsak a hazai, de a korábbi szocialista országok turistáinak célterületeivé az addig nehezen elérhető tengerpartok, európai és tengerentúli országok, fürdőhelyek váltak. Ezáltal a balatoni turista-fogadás feltételei nemzetközi összehasonlításban kerültek mérlegre, és gyakran könnyűnek találtattak, mert kiderült, hogy a hazai szolgáltatások színvonala többnyire nem éri el a nemzetközi szintet és azt is viszonylag drágán, eléggé megbízhatatlan módon nyújtja. A lakossági jövedelmek csökkenése, a munkahelyek megszűnése és a váratlanul tömegessé váló munkanélküliség az üdülési szokások megváltoztatására kényszerítette az alacsonyabb jövedelmű lakosság széles rétegeit. Ezt gyorsította fel a szakszervezeti és ifjúsági üdültetés lényegében véve teljes megszűnése, melynek következtében több millióval csökkent az üdülők száma. A túlnyomórészt kereskedelmi szálláshelyekre alapozott üdülő népesség pedig rendkívül érzékenyen reagál az időjárás alakulására, és emiatt az üdülési szezonon belül is kiszámíthatatlanul változott a szolgáltatásokat igénybe vevők száma (2., 3. táblázat). A balatoni turizmus image-nek nem tett jót a szakképzetlen vállalkozók (vendéglősök, panziótulajdonosok) tömeges megjelenése,

akik a váratlanul lecsökkent és az időjárás miatt bizonytalanná vált keresletet magasabb árakkal próbálták ellensúlyozni. Különösen a külföldiek számára volt ijesztő a közrend romlása miatt a hazai és külföldi bűnözők tömeges megjelenése, amit a lopások, betörések, autólopások növekvő száma jelzett.

2. TÁBLÁZAT

Kereskedelmi szálláshelyek forgalma a Balaton régióban* (ezer fő)
(Turnover of Commercial Accommodations in the Balaton Region [in Thousand])

Megnevezés	1980	1986	1990	2000	2005
Vendégek száma	825	1 008	725	823	976
ebből: külföldi	473	686	561	419	386
Vendégéjszakák száma	6 188	7 897	5 341	3 735	3 941
ebből: külföldi	3 358	5 492	4 280	2 457	2 189

*Fizetővendéglátás nélkül

Forrás: Statisztikai Évkönyv (1980, 350); Idegengazdasági Évkönyv (1986, 240–256); Statisztikai Zsebkönyvek (1999, 258; 2005, 291).

3. TÁBLÁZAT

A kereskedelmi szálláshelyeket igénybe vevő külföldi turisták aránya
(Average of Foreign Tourists Using Commercial Accommodations)

Megnevezés	1980	1986	1990	2000	2005
Külföldi turisták aránya (%)	57	68	77	51	40
Külföldi vendégéjszakák aránya (%)	54	70	80	66	56

Forrás: KSH adatok alapján saját számítás.

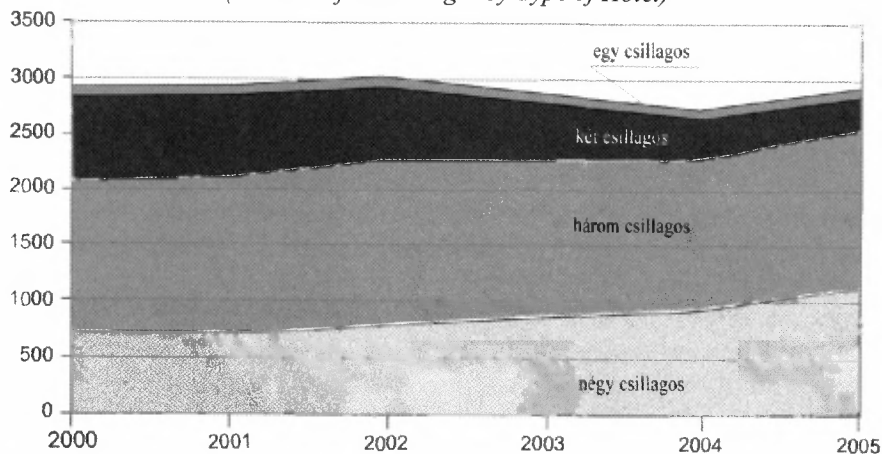
A turizmus visszaesése azért is volt aggasztó, mert a rendszerváltást követően az üzembezárások hatására az ipari foglalkoztatás is csökkent, a mezőgazdaságban pedig a nagyüzemek felszámolásával jelentős számú, főleg szakképzetlen munkaerő szabadult fel.

A gazdaságilag kedvezőtlen folyamat az ezredfordulóra javulni kezdett. Ebben döntő jelentősége volt annak, hogy a jelentős infrastrukturális fejlesztések (főleg a csatornázás és szennyvíztisztítás), továbbá a Kis-Balaton II. ütemének részleges üzembe helyezésének hatására a víz minősége gyorsan javult, és a régen megcélzott, a hatvanas évek vízminőségi állapotát megközelítő vízminőség alakult ki. Ezzel egyidejűleg jelentős szállodai és fürdő fejlesztéseket hajtottak végre, és folyamatosan javultak a gyógyvizekre épülő turizmus feltételei is (pl. Hévíz, Zalakaros, Kehidakustány, Tapolca). Erre szükség is volt, mert az ide látogatók már az igényesebb szálláshelyeket (három és négy csillagos szállodákat) keresik, míg a magán szálláshelyek, panziók, kempingek, egy, illetve két csillagos szálláshelyek iránti kereslet jelentősen lecsökkent (4. ábra). Az is világossá vált, hogy a balatoni turizmus idényszerűségét és idényen belül az időjárásnak való kitettségét csak a melegvizes fürdőhelyek számának növelésével és a szolgáltatások színvonalának, minőségének a javításával lehet elérni.

4. ÁBRA

*A vendégejszakák száma a szállodák típusai szerint
(Number of Guest Night by Type of Hotel)*

Forrás: A Balaton üdülőkörzet... (2006, 25).

Az üdülési feltételek lényeges javulása sem állította meg a külföldi látogatók számának csökkenését, de a belföldi turisták száma ismét növekedésnek indult. Ez mindenekelőtt az üdülési csekk bevezetésének volt köszönhető, de szerepet játszott benne az életszínvonal ismételt lassú emelkedése, valamint az is, hogy a külföldi utazások magasabb költségei és fáradalmi után az érdeklődés ismét a könnyen megközelíthető Balaton felé fordult. A belföldi vendégek számának növekedése azonban eddig csak részben tudta pótolni a külföldiek számának csökkenését, mert a magyar vendégek rövidebb ideig veszik igénybe a szálláshelyeket. A magyar turisztikai kínálat a rendszerváltással a turizmus nemzetközi kínálati piacára került és csak akkor tud versenyben maradni, ha elérhetőségében, természeti feltételeiben, szolgáltatásainak színvonalában felveszi a versenyt más üdülőhelyekkel. A rendszerváltással a turizmus – minden nehézsége ellenére – a térség számára felértékelődött, mert a turizmus és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatások képesek a térség gazdasági teljesítményének a növelésére, a foglalkoztatási helyzet javítására. Számottevő ipar vonzására a régió a jövőben sem lesz képes, az agrártermelés pedig a nagyüzemek felszámolása óta válságban van. A térségben egyetlen pozitív jelként a korábbi nagyüzemi ültetvények bázisán kialakult, kimondottan minőségorientált 10–100 hektáros szőlő- és borgazdaságokat tekinthetjük, amelyek borai jól tükrözik a térség kiemelkedően jó termőhelyi potenciálját. Sajnos ezek a gazdaságok a térség szőlőtermelésének legfeljebb 20%-ával rendelkeznek, és ez nem elegendő ahhoz, hogy a régióban a versenyképes szőlő- és bortermelés feltételei létrejöhessenek. A sikerhez a termelők nagyobb mértékű együttműködésére, kevesebb számú, nagyobb területű gazdaságokra és egy egységes bormarketingre lenne szükség, mert elképzelhetetlen, hogy a térségben jelenlévő kis termőterületű borrégió termelői egymással versenyezzen a nemzetközi piacokra ki tudjanak lépni és ott sikeresen helyt tudjanak állni.

A fejlesztés indokai, gondjai

Egy térség fejlesztése akkor lehet sikeres, ha a fejlesztés komplex módon, a gazdasági, szociális és ökológiai szempontok figyelembevételével, az ágazatok közötti együttműködés által kiváltott szinergikus hatások kihasználásával megy végbe. A jelenleg jelentkező gondok a következőkben foglalhatók össze:

- A Balaton vize jó minőségű, de állapota labilis, folyamatosan jelentős szennyezésnek van kitéve (4. táblázat). Ennek ellenére nem látszanak – az elég vontatottan végbemenő csatornázástól eltekintve – azok a programok, amelyek a jelenlegi jó vízminőségi állapot fenntartását, folyamatos javítását (nem kampányszerű beavatkozásokkal) biztosítanák. (Pl. meder kotrása, az erózió veszélyes területek erdősítése, a Balatonba futó vizek elöülepitése stb.)

4. TÁBLÁZAT

*A Balatont érő összes terhelés
(Changes of the Water Quality of the Lake Balaton)*

<i>A Balaton nitrogén terhelése (t)</i>						
<i>Év</i>	<i>Vízfolyások</i>	<i>Közvetlen szennyvíz</i>	<i>Bemosódás városi területekről</i>	<i>Egyéb közvetlen bemosódás</i>	<i>Léggöri terhelés</i>	<i>Becsült összes terhelés</i>
1975–79	1599	229	118	200	590	2736
1985	2331	72	115	230	561	3309
1990	964	23	104	128	591	1810
1995	1266	35	207	236	1836	3580
2000	699	4	135	200	1448	2485
2004	1032	4	125	157	1448	2766
2004%	37,3	0,1	4,5	5,7	52,4	100,0
<i>Balaton foszfor terhelése (t)</i>						
1975–79	157	32	58	18	62	327
1985	171	7	57	70	19	324
1990	72	2	47	38	34	193
1995	77,1	0,8	41,4	70,7	10	200
2000	36	0,3	33	73	12,4	155
2004	36,6	0,5	31	58,2	12,4	139
2004%	26,4	0,4	22,4	41,9	8,9	100,0

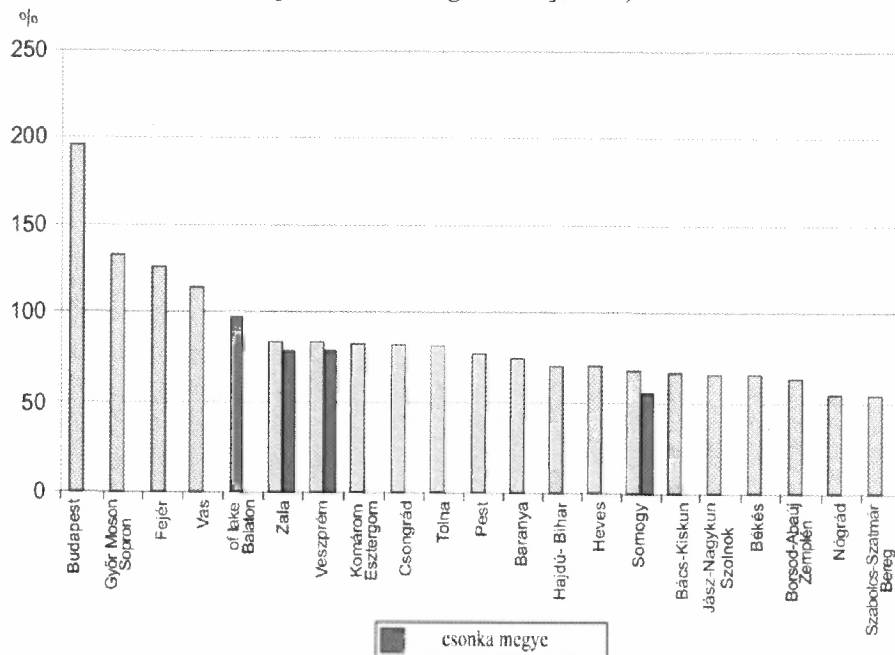
Forrás: Katona-Örsi (2006, 23. melléklet) alapján.

- A fejlesztéseknél rendkívül alacsony a különböző ágazatok, hatóságok, önkormányzatok és a vállalkozók között az együttműködési hajlandóság, a közös fejlesztésekre való törekvés. Itt mindenekelőtt az idegenforgalom és a mezőgazdaság nagyobb fokú integrációjának, a természetvédelem, a vízgazdálkodás és a gazdaság közötti nagyobb együttműködési készségnek a hiányát lehet kiemelni. De összefogás, közös fellépés helyett versenyeznek egymással a települések, a turisztikai szervezetek és a bortermelők is.
- Az előzőekből adódóan a fejlesztések erősen szétforgácsoltak, a részérdekektől erősen motiváltak és alacsony hatékonyságúak.

- A térség gazdasági fejlődése lelassult, gazdasági pozíciója az ország más térségeihez képest fokozatosan romlik. Ezért míg a Balaton régiót és Budapestet is magában foglaló 21 megye rangsorában az 1 főre jutó GDP alapján a régió 1994-ben még Budapest után a 2. helyet foglalta el, addig alacsonyabb gazdasági fejlődése miatt 2004-re az 5. helyre csúszott vissza (5. ábra). 1994 és 2004 között a régió súlya az ország GDP termelésében 2,9%-ról 2,5%-ra csökkent (Lőcsei–Németh 2006). Ebben az időszakban a Balaton régiót magában foglaló három megye GDP termelésében a régió súlya 35,2%-ról 31,9%-ra mérséklődött. Míg 1994-ben az 1 főre jutó GDP 17%-kal meghaladta az országos átlagot, addig 2004-ben annak csak 99%-át érte el, ami ugyan 26%-kal még mindig magasabb a vidéki átlagnál, de ez az érték 1994-ben még 45% volt. A pozíció vesztes a régión belül a part menti települések esetén is érezhető, mert míg 1994-ben az 1 főre jutó GDP 62%-kal haladta meg az országos átlagot, addig 2004-ben már csak 27%-kal (Lőcsei–Németh 2006) (5. táblázat).

5. ÁBRA

A megyék és a Balaton régió egy főre jutó GDP értéke (országos átlag=100%), 2000
(GDP per Capita in the Hungarian Counties and the Balaton Region
[National Average=100%], 2000)

Forrás: Oláh (2007, 6).

5. TÁBLÁZAT

*A térség gazdasági erejének becsült nagysága a Balaton régió területén (GDP, Mrd Ft)
(Estimated Volume of the Economic Capacity of the Area in the Balaton Region)*

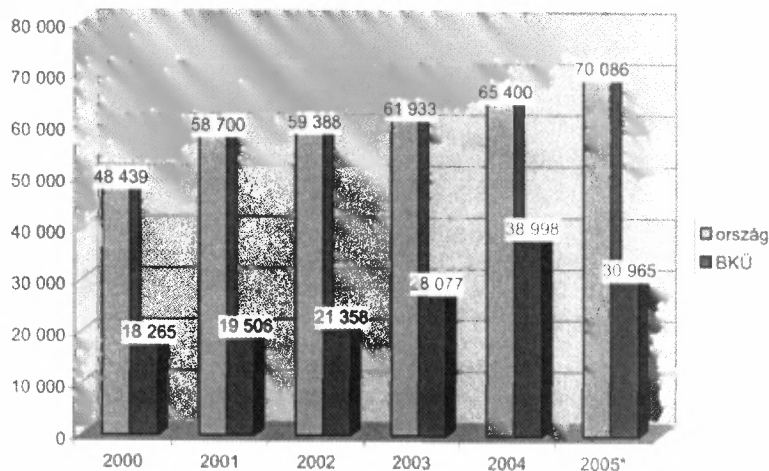
Megnevezés	2004				2004		
	1994	2000	2004	1994	1994	2000	2004
	%ában				Egy lakosra jutó GDP az országos átlag %-ában		
	Becsült GDP termelés (Mrd Ft)						
A régióban érintett megyék együtt az ország %-ában	8,2	7,9	7,8	–	83,2	79,7	78,9
A BR tényleges területe	126,4	343,0	507,2	401	117,4	104,0	99,0
Ebből: Somogy	52,6	141,0	213,1	405	108,3	95,2	92,8
Veszprém	42,8	127,0	174,0	407	111,7	108,0	95,7
Zala	30,9	74,9	120,0	388	149,4	118,0	118,6
Parti sáv	99,3	258,0	377,5	380	162,0	138,0	127,0
Háttértelepülések	27,1	84,5	129,7	479	58,4	59,5	60,3
Városok	82,4	216,0	313,7	381	141,9	122,0	114,1
Községek	44,0	127,0	193,5	440	88,7	83,3	81,4
BR tényleges területe az ország %-ában	2,9	2,6	2,5	–	–	–	–
BR tényleges területe a Budapest nélküli ország %-ában	4,4	4,0	3,8	–	–	–	–
BR tényleges területe a három megye %-ában	35,2	32,9	31,9	–	–	–	–

Forrás: Lőcsei–Németh (2006, 11; 15) 1. és 3. táblázatának adatai alapján.

- A térség gazdasági fejlettségét, szociális és kulturális ellátottsági színvonalát tekintve rendkívül heterogén (6. ábra). Az idegenforgalom zömmel a part menti településekre és azon belül a városokba irányul, a régió 164 települése közül 31 abba egyáltalán nem tudott bekapcsolódni. Így jelentős gazdasági fejlettségi különbség alakul ki a városok és falvak, valamint a part menti települések és a háttértelepülések között. A gazdasági fejlettség terén jelentkező különbség a szociális jellegű ellátás színvonalára is rányomja a bélyegét. Ebből adódóan a háttértelepüléseken élőknek kevesebb a jövedelme, magasabb a munkanélküliség aránya, alacsonyabb a képzettsége és a rosszabb egészségügyi ellátás miatt rövidebb az élettartama.

6. ÁBRA

*Az egy társas vállalkozásra jutó saját tőke összege (eFt)
(Amount of Capital Assets per Company [Thousand Ft])*

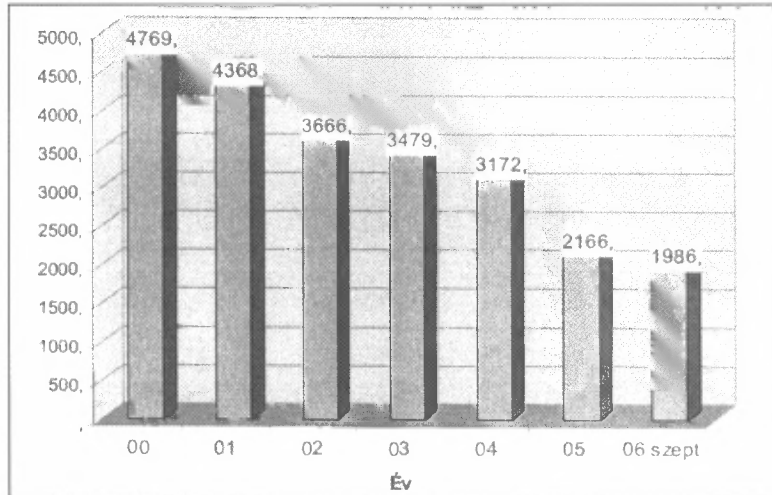

Forrás: A Balaton Régió... (2005, 65).

- A térség gazdaságának és a népesség foglalkoztatásának sajátos jellemzője, hogy abban az átlagosnál nagyobb szerepe van a kis- és középvállalkozóknak, amit az is mutat, hogy a térségben a vállalkozások száma (103 db/1000 lakos) Budapest után a legmagasabb, és a vidéki átlagot másfélszeresen (62db/1000 lakos) meghaladja. Ez a helyzet már a szocialista időszakban kialakult, mert bebizonyosodott, hogy a turizmus idényszerűségéhez a kisvállalkozások tudnak leginkább alkalmazkodni. Gondot jelent azonban ezeknek a vállalkozásoknak a tőkeszegénysége és sok esetben nem kielégítő szakmai felkészültsége, piacismerete. Ezzel magyarázható például, hogy a szálláshelyadással, vendégfogadással foglalkozó idegenforgalmi vállalkozások száma 2000 és 2006 között 4769-ről 1948-ra csökkent (7. ábra).
- Már évszázados, megoldatlan gond a balatoni turizmus idényszerűsége, a turisztikai igény rövidegsége és a turisták alacsony költsége. Ez nagyrészt összefügg a turisztikai szállás és programkínálat nem kielégítő színvonalával és hiányosságaiával (pl. vitorláskikötők, horgásztanyák stb.).
- Az előzőekben említett gondot növeli az, hogy sem a lakosság, sem pedig az idegenforgalmi szolgáltatásokban dolgozók szakmai felkészültsége, nyelvtudása, mentalitása sok tekintetben nem felel meg a nemzetközi turizmus követelményeinek.

7. ÁBRA

*Az idegenforgalomban és vendéglátásban érdekelt vállalkozások számának alakulása
2000–2006. szeptembere között
(Number of Companies Engaged in Accommodation and Catering Sector,
2000–2006 [September])*

Forrás: Balaton Régió... (2005, 67).

- A térség lakosságának szerkezetében kedvezőtlen változások jelentkeznek. A népességet az idősebb korúak betelepülése tartja fenn. A munkahelyek idényszerű jellege és a magasan kvalifikált munkahelyek kínálatának hiánya miatt a szakképzett fiatalok elköltöznek, és ez egy kedvezőtlen struktúrájú lakosság kialakulását eredményezi, és az időszakos (üdülési idényen kívüli) munkanélküliséget magasan tartja.
- A jövőt tekintve nagy gondot jelent a mezőgazdasági területek szétforgácsolása, jelentős földspekuláció jelenléte. A tőkeszegény, kis területeken megfelelő szakértelem nélkül gazdálkodók nemcsak fejlesztésre, versenyképes termelésre képtelenek, de a környezetkímélő termelés feltételeinek megteremtésére sem (erózió elleni védelem, szakszerű tápanyaggazdálkodás, korszerű növényvédelem). További gondot jelent, hogy örökléssel a szőlőterületek további felaprózódása várható, ami a termelésben nem érdekelt tulajdonosok esetén a földterület kivonására, telkek létesítésére vonatkozó törekvéseket erősíti, ami értékes termőhelyeket tehet tönkre.
- A térség megközelítése mind közúti, mind pedig vasúti szállítás esetében Dél-Dunántúl és Észak- és Nyugat-Dunántúl irányából rendkívül nehézkes. A vasúti infrastruktúra a tó körül lényegesen elmarad a 21. században kívánattól. További gondot okoz az északi part nehéz közúti megközelíthetősége.
- A hulladéklerakók elhúzódó beruházása miatt több térségben megoldatlan a települési hulladékok szakszerű kezelése, lerakása.

A fejlesztés szempontjai

Mivel a térségben végbemenő mindenirányú fejlesztés a Balatonhoz kapcsolódik és a tó minőségének a megőrzésével, javításával egyidejűleg kell megtörténnie, nagyon fontos annak tisztázása, hogy minek tekintjük a Balatont. Eddig minden fejlesztés a Balatont szolgájának tekintette. Az idegenforgalom tóra alapozott fejlesztésével profitot lehet termelni, de nem különbözött ettől az önkormányzatok, a szolgáltatók, üdülő vendégek és a helyi lakosság mentalitása sem, akik a Balatonban a haszonszerzés lehetőségét látták, és a tavat olyan tárgyként kezelték, amelynek az ő igényeiket ki kell elégítenie. „Ha kell, akkor még a kormányt is bepereljük, ha a kevés eső miatt alacsony a vízszint, ha pedig a sok eső miatt az magas, akkor pedig azért, mert veszélyezteti az ingatlanainkat”. A lényeg az, hogy sem a gazdaság szereplői, sem az üdülők, sem pedig a helyi lakosság nem úgy tekintett a tóra, mint egy érzékeny, sérülékeny természeti képződményre, amelyet meg kell védeni mindenféle károsodástól, terheléstől. A másik véglet a természetvédelem megközelítése, amely a Balatont és környezetét egy természetes tájnak tekinti, és a gazdaság és a helyi lakosság érdekeit is erősen sértve közpénzen mocsarak létesítésével, a helyi lakosság kitiltásával valami ősi állapot kialakítására törekszik, és még olyan, a tó életét javító munkálatok elvégzését is korlátozza, mint a tó kotrása, a meredek hegyoldalak erdősítése, vagy az avas nád rendszeres eltakarítása.

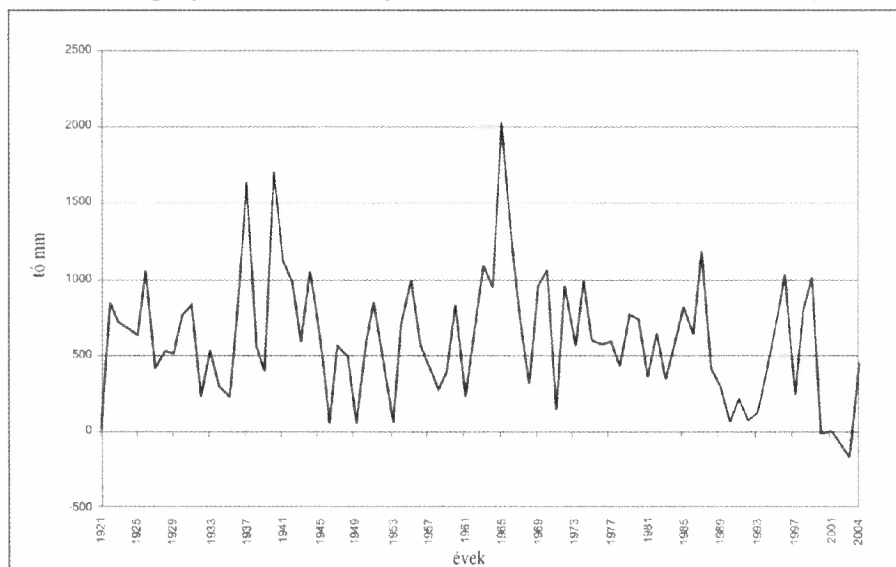
A Balaton a síófoki zsilip megépítése, partvonalainak kialakítása óta nem tekinthető természetes, csak egy még nagyfokú önszabályozó rendszerrel rendelkező természetszerű tónak, hiszen a vízszint magasságát, a partvonalának jellegét, hosszát, a tóba jutó terhelés mértékét, élővilágának gazdagságát a környezetében élő ember tevékenysége határozza meg. Ennek a ténynek a nehéz elfogadását tükrözi a vízszint ingadozás példája, amely pedig a tó természetszerűségének egyik jele, és a partvonalak kiépítéséig fontos szerepe volt abban, hogy a tó a felesleges terhelésétől meg tudott szabadulni (8. ábra). Ahelyett, hogy ennek a fontosságát elismernénk, már 100 éve az állandó vízszint tartása érdekében kutatják a vízpótlás lehetőségeit a Dunából, Drávából, Murából, Marcalból, holott arra 100 évből 96 évben a vízfelesleg miatt nincs szükség.

A Balaton régió egy természetszerű állapotban lévő tóra épülő üdültőtáj, ahol a szabályozás jelentős részének átvételével rendkívüli mértékben megnőtt az ember felelőssége. Elsődleges feladat a szennyezés csökkentése érdekében a Balatonba jutó vizek minőségének a megőrzése (települések csatornázása, szennyvizek tisztítása, településekről elfolyó csapadékvizek tisztítása, a hulladékok szakszerű kezelése); a Balaton hordalék termelődésének a csökkentése (a befutó vizek ülepítése – Kis-Balaton I-II., víztározók, torkolati szűrőmezők); a szőlőkben a teraszok kialakításával, a szőlők és gyümölcsösök sorainak gyepesítésével, a meredek területek – pl. Zala völgye, Balaton-felvidék – erdősítésével az erózió mérséklése; a parttól távol az átmenő forgalmat lebonyolító utak építésével, a Balaton felvidéki gyepek erdősítésével a porterhelés csökkentése és a balatoni avas nád rendszeres eltávolítása.

sával, a tóba került iszap kotrásával a tó belső tápanyagterhelésének a mérséklése. A térségbe érkező turistákat nem az időjárás miatt természetyszerűleg kialakuló alacsony vagy magas víz vonza vagy taszítja, hanem az iszapos strand, a rothadó nád-dal, haltetekkel szennyezett víz riasztó hatása a számukra.

8. ÁBRA

Természetes vízkészlet-változás alakulása a Balatonon 1921–2004
(Change of the Total Stock of Water in the Lake Balaton, 1921–2004)

Forrás: Katona-Örsi (2007, 7. ábra).

A térség gazdasági alapját jelentő idegenforgalom alapvető problémája az idegenforgalom szezonális jellege, a turisták rövid tartózkodási ideje és fajlagosan alacsony költsége. Erre megoldásként mindig a minőségi turizmus fejlesztését javasolják, a „minőség” fogalmának pontos definiálása nélkül. Ha ezen kizárólag a nagy anyagi erővel rendelkező rétegeket értik, akkor az ilyen irányú javaslatok elfogadhatatlanok, mert azok száma a tó nyújtotta potenciál kihasználására sohasem lesz elegendő. A Balaton korábban is és ma is elsősorban a magyar lakosság pihenő és fürdőhelye volt és lesz, és annak igényeit kell kielégítenie. A turizmus minőségi fejlesztése – a magasabb fokozatú szálláshelyek számának növelése mellett – azt jelentheti, hogy a vendégfogadás feltételeinek és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatásoknak a színvonala a kempingektől kezdve az öt csillagos szállodáig meg kell, hogy feleljen a nemzetközi követelményeknek. Így a térségben egyaránt szerepe van az ifjúsági, a fürdésre alapozott hedonista, a gyógy- és családi turizmusnak és az ún. elit igények kielégítésének is, csak ezek tudatos, egymást nem zavaró módon történő elkülönült fejlesztésére kell törekedni. Ez azért is fontos, mert a térségben élő, turizmushoz kötődő vállalkozások döntő többségét a fagyaltostól, büfétől és szobakiadótól kezdve az éttermi szolgáltatásokig nem a magas jövedelmű, hanem a kispénzes turisták költségei tartják életben.

Az elmúlt évtizedekben a vállalkozások nehézségeit éppen a szerényebb igényű turisták számának radikális csökkenése okozta. Ezzel egyidejűleg igényesen bővíthető a turisztikai kínálat (horgászat-horgásztanyák, vitorlázás-vitorlaskikötők, lovagoltatás-lovasztanyák, golfozás-golfpályák, szervezett bortúrák, kerékpáros turizmus). Ezt egészítheti ki a háttértelepülésekre telepíthető terepmotorozás és kerékpározás, hőlégballonozás, vitorlásrepülés stb. A fejlesztés fontos részét képezi – főleg a déli parton – a melegvizes, illetve hévizes fürdőhelyek (pl. Csisztapuszta, Nagyberény, Balatonszárszó) koncentrált fejlesztése. Ezek együttesen képesek az üdülési szezon meghosszabbítására, az időjárás érzékenységének a csökkentésére és a háttértelepüléseknek az idegenforgalomba való nagyobb mértékű bekapcsolására, és ezzel a part menti és háttértelepülések közötti fejlettségbeli és jövedelem különbségek mérséklésére. Ennek megvalósítására azonban a települések nagyobb mértékű együttműködésére és a jelenlegi versenyhelyezettel szemben, a települések közötti partneri viszonyok kialakítására lenne szükség. Ez az együttműködés lehetővé tenné, hogy eddig a településeken végrehajtott kisfíltű, párhuzamos fejlesztésekkel szemben több település érdekeit szolgáló oktatási, egészségügyi, kulturális és üdültetési kapcsolatok alakuljanak ki, amelyek egyszerre szolgálják a helyi lakosság és az üdülők érdekeit is.

A turizmus szempontjából kiemelkedő szerepe van a térség gyors megközelíthetőségének is. Ez a déli part esetében Budapest irányából mind közúton, mind pedig vasúton (főleg, ha ez utóbbi végre eléri a 21. századi színvonalat) jól megoldható, de az északi part megközelítése már sokkal nehezkesebb, ahhoz a veszprémi főút-vonal, valamint a Veszprém–Tapolca közötti közút fejlesztésére lenne szükség. Az északi part vasúti közlekedése is elmaradott (rossz pálya, diesel vontatás, nehézkes kapcsolat a déli vonallal). Ma ennél is nagyobb gondot okoz a Balaton északi (Győr), északnyugat (Sopron), dél (Pécs, Kaposvár) irányú megközelíthetősége, ahonnan a térségbe a legtöbb turista érkezik, és a nyugati turisták megközelítési útvo-nalát is jelenti. A déli parton külön gondot okoz, hogy a települések közötti összekötő utak hiányában a települések közötti forgalom a part menti utakon bonyolódik le. Minden irányból, a jelentéktelen távolságok ellenére mind a közúti, mind pedig a vasúti megközelítés nehézkes, indokolatlanul sok időt vesz igénybe. E téren határozott javulás a külföldi turisták számára előnyt nyújtó légi közlekedés terén következett be a Balaton nyugati részén a sármelléki repülőtér üzembe helyezésével, amit a szentkirályszabadjai (északi part), illetve a siófoki (déli part) repülőtér fejlesztése egészít ki, várhatóan jelentős mértékű konkurenciát is teremtve egymásnak.

Az idegenforgalom és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatások (pénzügyi, egészség-ügyi, sport stb.) komplex fejlesztése növelheti a térség vonzerejét és teremthet olyan munkahelyeket, amelyek a szakképzett és magasan kvalifikált fiatalok számára is vonzerőt jelentenek, ami által mérséklődhet a térségből történő elvándorlás.

A területi irányítás korszerűsítése

A Balaton régió fejlesztésében visszatérő gondot okoz az elegendő tőkének és egy átfogó fejlesztési szemlélet érvényesülésének a hiánya. Ezen a pályázati rendszer sem segített, mert az egyes önkormányzatok anyagi lehetőségei erősen eltérőek, és így számottevő pályázati pénzekhez csak néhány fejlettebb település jutott. További gondot jelent, hogy a pályázatok is csak egy-egy település gondjainak megoldását segítik, kevésbé a térség egészének összehangolt fejlesztését. Ezért lenne fontos, hogy a Balatoni Fejlesztési Tanács jelentősebb fejlesztési forrásokkal is rendelkezzen, amellyel az általa elkészített fejlesztési tervek megvalósítását is elő tudná segíteni. Meg kell jegyezni, hogy a térségre vonatkozó fejlesztési tervek is sokszor irreálisak, helyi érdekek által meghatározottak (lásd egyidejűleg 3 repülőtér fejlesztése, vagy a nagyberényi gyógyvíz Siófokra szállítása, egyidejűleg 5–6 gyógyvízes fürdőhely fejlesztésre kijelölése stb.), miközben nincsenek megoldva olyan alapvető feladatok, mint pl. a balatoni kerékpárút, a hulladékkezelés, a színvonalas horgász-helyek, vitorlázókikötők létesítése, a vasútvonal restaurációja, a történelmi, kultúrtörténeti értékekkel rendelkező fenékpusztai térség rendezése, restaurációja stb.

A part menti települések évszázados törekvései ellenére – amiben a turizmushoz kapcsolódni nem tudó háttértelepülések már kevésbé érdekeltek – a közigazgatás kialakult rendszerében egy önálló Balaton megye vagy fejlesztési régió kialakítására már nincs reális lehetőség. Az adott térségben egyszerre van jelen a fejlesztési források megszerzésében a közös érdek és a part menti és háttértelepülések eltérő fejlettségéből adódó feszültség, ami a térség valamilyen szintű önállósodása esetén még élesebben jelentkezne. Másrészt a térség mérete, lakosság száma kicsi, gazdasági alapjai – amint azt az elmúlt évtizedek is mutatják – nem elég szilárdak, és a térségnek nincs egy olyan meghatározó jellegű központja, amely a terület egészének fejlődését alapvető módon befolyásolni tudná. Az előzőeket igazolja, hogy a régió 164 települése közül jelenleg csak 76 település vesz részt a Balatoni Szövetség munkájában, és az önkormányzatoknak csak 71%-a volt tagja egy vagy több terület-fejlesztési társulásnak.

A turizmus fejlesztésével kapcsolatos közös érdek a part menti, üdülésben érdekelt települések között már a 19. század óta létezik és ezért fürdő egyesületeket, települési szövetségeket hoztak létre (6. táblázat). Ez kezdetben egyáltalán nem volt összhangban a régiót alkotó megyék érdekeivel, és bár ez az érdeellentét enyhült, de ma is létezik. Mind a megyéken, mind a régión belül nehéz kezelni azt a helyzetet, hogy egyes térségek nemzetközi szintre fejlődnek, míg más térségekben az alapvető infrastrukturális feltételek is hiányoznak. Ezen a helyzeten a térség települései közötti olyan korrekt partneri kapcsolatok kialakítása javíthatna, amely a háttértelepüléseknek a fejlesztésbe történő nagyobb mértékű bekapcsolódásával járna.

6. TÁBLÁZAT
A regionális irányítás szervezetei
(*Organisation of Regional Administration*)

<i>Megalakulás ideje</i>	<i>Szervezet</i>
1882	Balaton Egyesület
1898	Balatoni Múzeum Egyesület – Keszthely
1904	Balatoni Szövetség
1931	Magyar Királyi Balatoni Intéző Bizottság – Budapest
1974	Balatoni Intéző Bizottság – Balatonfüred
1979	A Balaton Kiemelt Üdülőkörzetének kijelölése
1989	Balatoni Szövetség
1990	Balatoni Gazdasági Kamara – Balatonfüred
1993	Balatoni Regionális Tanács
1994	Balatoni Gazdasági Kör (Kamara jogutódja)
1996	Államtitkár a balatoni ügyek koordinálására
1996	Balaton Kiemelt Üdülőkörzet – Fejlesztési régió
1996	Balatoni Turisztikai Marketing Kht.
1997	Balaton Fejlesztési Tanács
1998	Balatoni Regionális Marketing Iroda
2000	Balatoni Integrációs Fejlesztési Ügynökség – Siófok
2000	Turisztikai Rt. Balatoni Regionális Projekt Iroda – Balatonfüred
2001	A Balatoni Civil Szervezetek Szövetsége
2002	Balatoni Főépítési Hivatal – Keszthely
2003	Balatoni Borrégió

Forrás: Saját szerkesztés.

Irodalom

- A *Balaton Régió fejlesztési stratégiája 2007–2013*. (2005) Balatoni Fejlesztési Tanács. Vitál Pro Kft.
http://www.balatonregion.hu/ufiles/dok/338/1/1/BFT_Strat_051212.doc
- A *Balaton üdülőkörzet idegenforgalma 2000–2005*. (2006) KSH Veszprémi Igazgatóság, Veszprém.
<http://portal.ksh.hu/pls/portal/docs/PAGE/VESZPREM/KIADVANYOK/ELEMZESEK/2006EV/BALATON2005.PDF>
- Bendefy L.–V. Nagy I. (1969) *A Balaton évszázados partvonal változásai*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Buday-Sántha A. (2007) *A Balaton-régió fejlesztése. – Development Issues of the Balaton Region*. Saldo Kiadó, Budapest.
- Dombi G.–Egerszegi Z.–Oláh M.–Retz T. (2007) *A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet hosszú távú területfejlesztési koncepciója (2007–2020)*. Helyzetelemzés. Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Kht., Siófok.
- Hablicsek L. (2003) *A Balaton Régió demográfiai helyzete és népesség-előreszámítása 1990–2041*. Kézirat. Budapest.
- Illés I. (szerk.) (1981) *Tavunk a Balaton*. Natura Kiadó, Budapest.
- Katona O.–Örsi K. (2006) *Jelentés a Balaton vízgyűjtőjén 2004. évben végzett vízgazdálkodási, környezetvédelmi tevékenységről*. Közép-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, Közép-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, Székesfehérvár.
- KSH Statisztikai Évkönyv. (1980) Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH Idegenforgalmi Évkönyv. (1986) Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH Statisztikai Zsebkönyv (1999) Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

- KSH Statisztikai Zsebkönyv (2005) Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Lőcsei H.–Németh T. (2006) A Balaton Régió gazdasági ereje. – *Comitatus*. 7–8. 7–22. o.
- Lukács K. (1931) *A Balaton*. Magyar Szemle Társaság, Budapest.
- Oláh M. (2006) (Kí)útkereső Balaton régió. – *Comitatus*. 7–8. 23–33. o.
- Oláh M. (2007) *A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Magyarországon belüli gazdasági pozíciói és részesedése a fejlesztési forrásokból*. Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Kht. Társadalomtudományi Kutatócsoport, Balatonfüred.

BALATON REGION

ATTILA BUDAY-SÁNTHA

The author of this paper, on the basis of his decadelong researches, wants to find answers for the natural, social and economical problems related to Lake Balaton. The detailed and complex analysis based on the evaluation of different sectorial effects and regional aspects contribute to a better recognition and possible changes of the status and development of the Balaton Region. Hence, this work could be a useful and informative literature not only for experts, but also for all those people who are worried about the fortune of Lake Balaton.